

Ўзбек ва турк тилларидаги бир хил сўз, ибора ва мақоллар

ЎЗБЕК ВА ТУРК ТИЛЛАРИДАГИ БИР ХИЛ СЎЗ, ИБОРА ВА МАҚОЛЛАР

09:38 / 09.10.2023 1596

Ўзбек тилида қалам аҳли ва нотиқлар томонидан мурожаат қилинмай қўйғанлиги туфайли деярли унутилаёзган кўп сўзларимиз бор. Масалан, какра деган сўзни бугунги ёшларимизнинг кўплари билмайди. Эҳтимол, кўпчилик ўқиш тугул эшитмаган ҳам. Лекин, тилдаги ҳар бир сўз, ҳар бир лексик бирлик унинг воз кечилмас бойлиги ҳисобланади.

Бу сўз ўта bemaza ва taxir bўlib қолган нарсага nisbatan ishlataladi. Garchi, uni mева ва ўсимликларга nisbatan ishlatiш tўғri bўlsa-da, mazkur sўz kўproq kўk choy niҳоятда aччиқ қилиб damlangannda қўllanadi.

Aслида эса, «какра» taъми niҳояtda aччиқ bўlgan begona ўtlar turkumiga kiraди. Ammo, tilimizda bu sўz taъmi taxir va aччиқ bўlib қолган ҳар қандай mева ёki ichimlikka nisbatan sifat ўlarok қўllaniши urfga kirgan.

Ушбу сўз турк тилида ҳам aйни шакл ва anglamda ishlatalar ekан. Қуйida turklarning mashxur «kubbealtı lugati»dan ikтиbos keltiramiz:
KEKRE sıf. (Eski Türk. kekre “develerin çiğnediği acı bir ot”) Tadı dili buracak derecede hafif acımsı ve ekşimsi olan: Yabancı diylardan sökülp getirilmiş

аğaçların kekre meyvelerini yemekten bünye ihtilâline uğradıysa kabahat kimindir? (Sâmiha Ayverdi).

Адабий тилимизда ҳали-хануз ишлатилувчи, илдизи туркий бўлган жуда кўп сўзларимиз бугунги туркча изоҳли луғатларда «eskimiştir» (эскирган) қайди билан келтирилади. Кузатувлар шуни кўрсатадики, мазкур «эскирган» сўзлар бизда ҳоли ҳозирда ҳам қўлланиб келаётган сўзлар бўлади.

Мисол тариқасида «ўзга» сўзини олишимиз мумкин. Бугунги турк тилида мазкур сўз ишлатилмайди. Илло, ишлатилса ҳам эски замонларда ёзилган шеърларида ёхуд имом-домлалар мавъизаларида ишлатилиши мумкин.

Унинг туркча изоҳли луғатдаги талқинига назар соламиз:

özge

Eskimiştir

sıfat

1.

başka.

«Benim senden özge sevdiğim mi var?»

2.

el, yabancı.

«Özgeye sır verilmez»

Алишер Султонходжаев

Ушбу мақола Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2023 йил 7 сентябрдаги 03-07/7119-рақамли хulosаси асосида тайёрланди.